

Milica Batričević*

Andrej Cvetić**

Aseksualnost: izvan mislive seksualnosti

Asexuality: beyond thinkable sexuality

.....

Apstrakt: Cilj ovog rada je da temu aseksualnosti prikaže kao relevantnu za rodne studije i *queer* teoriju kroz pregled teorije o aseksualnosti i načina ispoljavanja aseksualnosti u društvu. Na početku ocrtavamo teorijske okvire unutar kojih se razumeva aseksualnost i ključne tačke definisanja. U daljem toku rada bavimo se vidovima diskriminacije koje trpe aseksualne osobe, proučavamo vidove ispoljavanja aseksualnosti u društvu, kao i promene koje aseksualnost donosi u domenu veza. Pružamo pregled razvoja, ali i sadašnje stanje istraživanja i teorija koje se odnose na aseksualnost. U radu diskutujemo o tome da li je aseksualnost deo *queer* politika i da li u okviru *queer* politika predstavlja društvenu promenu u odnosu na LGB politike.

Ključne reči: aseksualnost, *queer*, normativnost, intimnost, patologija

.....

Abstract: The aim of this paper is to present asexuality as a relevant topic for gender studies and queer theory through the scope of theories of asexuality and the manner of its social expression. We start off by explicating theoretical frames in which asexuality is understood and key features of its defining. Then we deal with the ways in which asexual people face discrimination. We write about manners of expression of asexuality in society and about changes it brings in domain of relationships. We offer the analysis of the development, as well as the present state of researches and theories related to asexuality. Finally, in the paper we discuss asexuality as part of queer politics and whether it is a social change in comparison to LGB politics.

Keywords: asexuality, queer, normativity, intimacy, pathology

.....

* Filozofski fakultet, Odeljenje za sociologiju, Studentkinja dodiplomskih studija
milica_batricevic@yahoo.com

** Filozofski fakultet, Odeljenje za sociologiju, Student dodiplomskih studija
andrej.cvetic@yahoo.com

1. Uvodna razmatranja

1.1. Ciljevi rada

Cilj ovog rada je da pruži pregled izučavanja teme aseksualnosti, kao i da pokuša da prikaže sadašnje stanje ove teme u društvenoj teoriji i pruži osvrt na svakodnevni život aseksualnih osoba, na njihove zajednice i aktivizam. Rad je zamišljen kao uvod u temu aseksualnosti i zbog okvira rada nećemo iscrpno obrađivati posebne teme. Tema aseksualnosti značajna je za rodne i *queer* studije zbog toga što ukazuje na do sada nezapažane načine ispoljavanja seksualnosti. Izučavanje aseksualnih odnosa i veza značajno je šire za sociologiju u oblasti izučavanja savremene porodice, partnerstva i demografije, jer dekonstruiše društvene ideje o seksualnosti, emocijama i partnerstvu, kritikujući esencijalizam i ukazujući na ideološko u njima. Proučavanjem aseksualnosti dublje razumevamo načine uspostavljanja granica seksualnosti, uz mogućnost formulisanja politika koje bi doprinele vidljivosti svih načina ispoljavanja seksualnosti i njihovom jednakom vrednovanju. Podsticaj za izbor ove teme leži u činjenici da aseksualnost postaje zanimljiva istraživačka tema u akademskim krugovima anglofonih zemalja, o čemu svedoče brojna istraživanja u oblasti sociologije, *queer* teorije,¹ nauke o književnosti, filozofije, prava, psihologije, medicine itd. (Bogaert, 2012; Cerankowski i Milks, 2014; Carrigan, Gupta i Morrison, 2014; Przybylo i Copper, 2014; Sherrer, 2008; Emens, 2014; Kim, 2010). Aseksualnošću se na prostorima bivše Jugoslavije bavio filozof Aleksandar Matković iz Srbije i antropološkinja Tanja Kovačić iz Slovenije, ali ova tema i dalje ostaje neprepoznata u aktivističkim krugovima i akademskoj zajednici na prostorima bivše Jugoslavije.

1.2. Teorijske osnove objašnjavanja aseksualnosti

Seksualna želja može se prepoznati kao zajednička tačka oko koje se konstruišu svi problemi vezani za aseksualnost.² Prisustvo seksualne želje³

1 Odlučili smo se da termin *queer* ne prevodimo ili transkribujemo, tako da on ostaje u svom izvornom engleskom obliku, pošto verujemo da se samo značenje ne menja.

2 Značenje pojma aseksualnosti sadrženo je u dodavanju prefiksa /a-/ na reč *seksualan*. Prefiks /a-/ označava nedostatak, odnosno sinoniman je predlogu *bez*, te se u tom kontekstu *aseksualan* može definisati kao 'neseksualan' ili 'bezseksualan'.

3 „Većina psihoanalitičkih teorija koje su se bavile određivanjem seksualnosti, od Frojda do Deleza, Lakana i dalje, podrazumevaju da se seksualnost može odrediti uvek pomoću pojma želje. Bez obzira kako je odredili, kroz nagon, kao nedostatak ili kao ispoljavanje sublimiranih seksualnih težnji, želja se navodno nalazi u srži seksualnosti“ (Matković, 2014).

smatra se seksualnom normom u odnosu na koju se konstruiše norma priznate i vrednovane heteroseksualnosti. Aseksualni su u toj situaciji postavljeni kao „Drugo” koje se ne vrednuje.

Heteronormativnost je, prema definiciji Anamari Džagouz (Annamarie Jagose) (2013: 48), pozicija moći heteroseksualnosti u kojoj ona nije seksualna orijentacija ili obavezan režim bez alternative, već je model za sve oblike smislenih društvenih zajednica. Smatramo da ovakvo stanovište uključuje verovanje kako je prirodno svojstvo svakog čoveka seksualna želja prema nesopstvenom polu, a shodno tome i biološko reprodukovanje (Fahs, 2010: 445-461).

Normativnošću se, dakle, neke seksualnosti čine nemislivim i nemogućim, što doprinosi dehumanizaciji i nevrednovanju života nosilaca nenormativnih seksualnosti (Butler, 2004: 25). Normativnost funkcioniše kroz sistem normirajućih sankcija, što je regulativni ideal koji se održava kroz ritualizovano ponavljanje normi kao metod nadziranja za učvršćivanje poželjnog (Fuko, 1997), a to se može dovesti u vezu s konceptom performativnosti. Normirajuće sankcije funkcionišu preko rangiranja, hijerarhije i takmičenja, i kroz interiorizaciju samih normi zakon postaje deo tela, on je oprirodnjen, i „mi” ga ne smatramo nečim što je nametnuto spolja, već esencijalnim delom nas (Fuko, 1997). Iz *queer*⁴ zajednice potiče pojam homonormativnosti,⁵ koji označava hijerarhijsku vrednosnu podelu unutar LGBT zajednice. Ova podela pokazuje na tendenciju da usvajanje i podržavanje heteronormativnih vrednosti jeste uslov za jednaka prava pripadnika LGBT zajednice u odnosu na većinsku heteroseksualnu zajednicu (Tilsen i Nylund, 2010: 69). Prema ovoj hijerarhiji na dnu su transgender osobe, interseksualne osobe, biseksualne i osobe koje se ne identifikuju ni s jednim polom (*ibid.*, 69), a na vrhu beli, cis-rodni, muškarci srednje klase.⁶

Gejl Rubin (Gayle Rubin) u radu „Thinking Sex: Notes for a Radical Theory of the Politics of Sexuality” mapira hijerarhiju seksualnosti. Na njenom vrhu su monogamni, reproduktivni heteroseksualni parovi, praćeni monogamnim heteroseksualnim parovima bez potomstva. Ispod njih se nalaze ostale

4 Lezbejski, gej i biseksualni (prim. aut). U nastavku rada, skraćena LGB će označavati seksualne manjine, odnosno one osobe čiji seksualni identitet odstupa od heteronormativne matrice. T označava rodnu manjinu, ali T osobe istovremeno mogu biti LGB.

5 <http://everydayfeminism.com/2015/01/homonormativity-101/> (29. 9. 2015).

6 <http://everydayfeminism.com/2015/01/homonormativity-101/> (29. 9. 2015).

heteroseksualne osobe, praćene dugim i stabilnim istopolnim odnosima (*ibid.*, 151). Na dnu hijerarhije nalaze se promiskuitetni gejevi i lezbejke praćene transeksualcima, transvestitima, sadomazohistima i ostalim osobama s fetišima, kao i seksualnim radnicima i radnicama (*ibid.*, 151). Osobama koje su visoko u hijerarhiji pripisuje se mentalno zdravlje, ugled, društvena i fizička mobilnost, ali i institucionalna podrška i materijalno blagostanje, dok se iste kategorije negiraju osobama na nižim slojevima skale, te im se pripisuju mentalne bolesti, sklonost kriminalu itd. (*ibid.*, 151).

Džefri Viks (Jeffrey Weeks) (2011: 244) tvrdi kako se seksualnost ne može videti kao nešto unapred zadato u vidu konstantne spona instinkta, nagona i želja sa automatskim posledicama na pojedinačne i društvene živote, već je i sama, kao norma, društveno konstruisana. Naime, svaka zajednica pripisuje različita značenja intimnosti, te iz tog razloga treba govoriti o seksualnostima, a ne o seksualnosti, kao i o seksualnim kulturama, a ne o seksu i društvu (*ibid.*, 244). Umesto potrage za zakonima prirode koji bi objasnili seksualnost kao univerzalni fenomen da bismo pronašli *seksualno*, Viks smatra kako je potrebno da tražimo specifične i lokalne manifestacije i sile koje ga strukturiraju. Seksualnost je domen istorijskog i društvenog, hijerarhijski je *organizovana* i formirana unutar odnosa moći, a posledica hijerarhijske organizacije jeste da su neke forme seksualnosti dominantne, dok su druge podređene i marginalizovane (*ibid.*, 244). Dominantna seksualnost u toj hijerarhiji jeste heteroseksualnost, koja ima univerzalan karakter. Heteroseksizam (*ibid.*, 244), kao ideologija izvedena iz hegemonijske prirode heteroseksualnosti, stvara različito *vrednovanje* drugih/drugačijih seksualnih praksi. Tradicionalna pretpostavka heteroseksualnog reproduktivnog seksa je norma u odnosu na koju nastaje „Drugo“, koje je neprihvatljivo. Tako se proizvode binarni sistemi normalno–nenormalno, prirodno–neprirodno, zdravo–bolesno. Alenka Župančič (2014) ističe da se seksualnost ne svodi na reprodukciju niti na užitak, nego na spoj i mrežu između nagona, užitka i postojećih seksualnih ili bioloških karakteristika subjekta, kao i da je seksualnost širi pojam od pola.⁷

Gejl Rubin (2001) tumači esencijalizam u seksualnosti kao ideju da je seksualnost prirodna sila koja postoji *a priori* u odnosu na društvo, odnosno

⁷ Gejl Rubin (2001: 169) navodi da u engleskom reč *sex* ima dva značenja. Prvo značenje se odnosi na rod i rodni identitet, poput *muškog i ženskog pola*. Drugo značenje podrazumeva seksualnu aktivnost, požudu, seksualni odnos, referišući na englesku frazu *to have sex* (imati seksualni odnos). Ovakva semantika odnosi se na kulturne pretpostavke prema kojima je seksualnost svodiva na seksualni odnos i odvija se između muškaraca i žena.

seksualnost je većito nepromenljiva, transistorijska i ne podleže društvenom oblikovanju (*ibid.*, 149). Esencijalizam podrazumeva da je seksualnost svojstvo pojedinca, a takav diskurs se reprodukovao kroz diskurse medicine, psihologije i psihijatrije, ali i akademske studije seksualnosti (*ibid.*, 149). Esencijalizam uopšte postulira istinite, univerzalne forme ili suštine koje funkcionišu u ontološkom diskontinuitetu i odsustvu promena u vremenu (Delamater i Hajd, 2002: 203–209). Društveni fenomeni u esencijalizmu imaju svojstva prirodnosti, često i biološke determinisanosti, univerzalnosti i neizbežnosti (*ibid.*, 204).

Stanovište G. Rubin (2001) je konstruktivističko, što se tumači kao stanovište prema kom je *iskustvo sveta* strukturirano u određenoj zajednici putem jezika i društvenih institucija (Delamater i Hajd, 2002: 210). Strukturu iskustva sveta – jezičke i institucionalne kategorije – određuju odnosi moći oličeni u diskurzivnim praksama (Fuko, 2007). Pod *diskurzivnim praksama* podrazumevamo procedure koje stvaraju, kontrolišu i ograničavaju znanja u društvu (Fuko, 2007). Gejl Rubin (2001) navodi da su telo, mozak, genitalije i jezička kompetencija potrebni za seksualnost, ali da samo njihovo postojanje ne određuju sadržaj, iskustva i društvene oblike seksualnosti. Seksualnost se formira tek u društvenom odnosu, što je čini prostorom pregovaranja i sukoba, kao i inherentno političkim područjem (*ibid.*, 142, 149). Smatramo da G. Rubin poručuje kako se tek u društvenom odnosu specifična upotreba genitalija (npr. u penetraciji) ili jezičke kompetencije ostvaruje kao seksualna, odnosno da kao takva ne postoji *a priori*.

Teoriju o društvenoj konstruisanosti seksualnosti dodatno je razradila Džudit Batler (Judith Butler) radikalnim uvidima u jezikom konstruisanu prirodu same seksualnosti, dopunjujući stav da nijedna seksualna praksa nije seksualna sama po sebi, već da je seksualnom predstavlja čin imenovanja. Činom imenovanja, naročito u kontekstu rodnih uloga, osoba biva identifikovana, čime se vrši usađivanje norme (Butler, 2001). Stoga, Dž. Butler uvodi pojam *performativnih iskaza* i pod njima podrazumeva da je u svaki iskaz upisan zakon i da svaki put kad nešto izgovorimo, mi ga zapravo proizvodimo (Butler, 2001). Uslov da bi performativni iskaz postojao jeste jasna normativna situacija koja podrazumeva postojanje određenih autoriteta, a oni se u određenim vremenskim periodima ponavljaju zato što ona nikad nije dovršiva i dovršena, već logika želje diriguje rekurentne procese (dez)identifikacije (Butler, 2001).

1.3. Definisanje aseksualnosti

Aseksualnost se definiše kao nedostatak interesa ili želje za seksom. Aseksualne su one osobe koje ne doživljavaju seksualnu privlačnost. Istraživači i istraživačice koristili su termin *aseksualan* misleći na osobe s niskim procentom ili potpunim odsustvom seksualne želje ili osećaja privlačnosti. Aseksualnost, prema njihovim mišljenju, podrazumeva i odsustvo seksualnog ponašanja, isključivo romantična partnerstva bez seksualnih odnosa ili kombinaciju prethodna dva (Prause i Graham, 2007: 341–342). Ova definicija se može dopuniti odsustvom interesa za učestvovanje u vezama koje podrazumevaju seksualne aktivnosti ili u seksualnim aktivnostima uopšte (PerLarsson, 2012).

Elizabet Emens (Elizabeth Emens) (2014: 316) navodi precizniju i širu definiciju i napominje da se aseksualnost može definisati preko nedostatka seksualne privlačnosti (*lack of attraction*) i nedostatka seksualne želje (*lack of desire*). Privlačnost se, prema E. Emens (2014: 316–317), definiše kao usmeravanje seksualne želje prema nekome tako da njen nedostatak znači neusmerenost želje ni prema kome, a nejasno ostaje koliko je privlačnosti dovoljno da bi se neko kvalifikovao kao aseksualan. Da bismo razjasnili problem seksualne privlačnosti, uvešćemo pojmove primarne i sekundarne seksualne privlačnosti.⁸ *Primarna seksualna privlačnost* je privlačnost zasnovana na trenutno dostupnim informacijama koje mogu da dovedu do pojave seksualne želje, a *sekundarna seksualna privlačnost* se razvija s vremenom i zasniva se na ličnim odnosima i emotivnoj vezanosti. Navedeni pojmovi nam omogućavaju diskusiju sa E. Emens tako što možemo utvrditi da aseksualne osobe ne doživljavaju primarnu seksualnu privlačnost, ali da ih to ne čini nesposobnim za emotivan odnos ili nesposobnost artikulacije i usmeravanja svojih želja.

Druga ključna distinkcija o kojoj E. Emens (2014: 318) raspravlja jeste odnos celibata i aseksualnosti. Dok se celibat shvata kao izbor i odnosi se na ponašanje koje nosi konotaciju represije, samoidentifikovane aseksualne osobe shvataju aseksualnost kao orijentaciju, što je i zvanična definicija *The Asexual Visibility and Education Network*⁹ (detaljnije se bavimo ovom društvenom mrežom u odeljku 3.3). Izbor za aseksualne osobe sastoji se u odluci

8 http://www.asexuality.org/wiki/index.php?title=Primary_vs._secondary_sexual_attraction_model/ (29. 9. 2015).

9 <http://www.asexuality.org/home/?q=general.html#def.> (29. 9. 2015).

da li one učestvuju u seksualnom odnosu, a ne u tome da li imaju želju da učestvuju u njemu (*ibid.*, 318). Przybylo i Cooper (2014: 300) kritikuju opoziciju aseksualnosti prema celibatu zato što se time ne uzima u obzir da seksualni identiteti, prakse i iskustva nikada nisu izolovani od društvene sredine. Društvena sredina svojim normama utiče na strukturiranje seksualne želje koja ne postoji u čistom obliku van društva (*ibid.*, 300). Shvatajući seksualnu želju kao društvenu tvorevinu, teško je napraviti razliku u čemu se u odnosu na društvene norme u seksualnoj želji razlikuju činovi odbijanja seksualnog odnosa osobe koja nema seksualnu želju od osobe koja bira da nema seksualne odnose. Ovakvo definisanje aseksualnosti kao pojave izvan domena izbora ukazuje na veoma naturalistički, heteronormativan stav prema aseksualnosti, iz koje su isključene kategorije poput masturbacije,¹⁰ oralnog zadovoljavanja ili analne penetracije, a seksualnost se svodi na vaginalni snošaj (*ibid.*, 300, 321). Objasnjenje se može pronaći u činjenici da aseksualna zajednica preuzima definisanje seksualnosti vladajuće kulture u odnosu na šta gradi identitet (Emens, 2014: 321).

Još jedan koncept koji se može povezati sa aseksualnošću je devičanstvo (seksualna nevinost), koje shvatamo kao način kontrole ženske seksualnosti¹¹ koja funkcioniše u okvirima *dobre* seksualnosti (Rubin, 2001: 154). To podrazumeva seksualni čin koji se dešava u heteroseksualnom odnosu, vaginalnom penetracijom između partnera u svrhe reprodukcije. Devičanstvo definišemo kao društvom nametnuto apstiniranje od seksualnih odnosa kod žena pre stupanja u brak, odnosno pre prvog seksualnog odnosa sa zakonitim bračnim partnerom. Ženska seksualnost se posmatra na takav način da, ukoliko je dobra, ona ne sme da postoji pre vaginalnog odnosa s muškarcem. Ovakvo tumačenje postavlja vaginalnu penetraciju iznad ostalih seksualnih praksi, jer se čin gubljenja nevinosti shvata tako da podrazumeva posebnost vaginalnog seksa i nužnost muškarca za erotsko uživanje žene. Devičanstvo tako normira seksualnost i ne daje vidljivost i legitimnost drugačijim seksualnim aktivnostima.¹² Za aseksualne osobe ovaj koncept jeste važan jer doprinosi obnavljanju heteronormativnosti i odgovara definisanju aseksualnosti u skladu s legitimnom heteroseksualnošću praćenom snošajem.

10 Podaci o rasprostranjenosti masturbacije među aseksualnim osobama su protivrečni (za više detalja v. Emens, 2014: 319–320).

11 <http://everydayfeminism.com/2013/08/4-myths-about-virginity/> (29. 9. 2015).

12 <http://everydayfeminism.com/2013/08/losing-virginity-for-good/> (29. 9. 2015).

Aseksualnost se definiše i prema pojmu erotizma. Pokušaćemo da ocr-tamo na koji je način pojam erotizma važan za konstruisanje aseksualnosti. *Erotizam* se u filozofiji može definisati kroz aspekte materijalnog i duhovnog (De Sousa i Pauly Morgan, 1988). Filozofi poput Tome Akvinskog (Thomas Aquinas) ili Alana Goldmana (Alan Goldman) (1977) ističu materijalni aspekt erotskog – erotsko uživanje nastaje kada dva tela ostvaruju kontakt da bi u sebi proizvela *uživanje*, dok Akvinski erotskom daje reproduktivne konotacije (De Sousa i Pauly Morgan, 1988). Autori propituju ideju da erotsko mora biti predmet fizičkog kontakta iz feminističkih pozicija, tvrdeći da zbog različite anatomije muškarcima i ženama nije na isti način dostupno telesno uživanje, te da je insistiranje na užitku kroz orgazam (rezervisano za muškarce, kojima je reproduktivni organ ujedno organ zadovoljstva, dok kod žena razdvojenost vagine i klitorisa otežava zadovoljstvo) jeste falocentrizam (De Sousa i Pauly Morgan, 1988). Ono što izdvajamo kao određenje erotizma jeste seksualno *uživanje*. Odnos aseksualnosti i erotizma vidimo kroz pitanje da li erotsko mora podrazumevati fizički kontakt. Ukoliko odgovorimo negativno, smatra-mo da nismo potvrdili da u aseksualnosti postoji erotizam koji nije fizičkog tipa. Erotizam podrazumeva (seksualnu) želju ili (seksualnu) privlačnost, koju uviđamo u potrebi da se ostvari kontakt (koji ne mora biti fizički), a kroz njega se postiže (seksualno) uživanje. Kako aseksualnost podrazumeva odsustvo seksualne želje ili privlačnosti, uživanje prestaje biti razlog kontakta među osobama ili njihovog odnosa. Ipak, to ne ukida mogućnost da do seksualnog odnosa dođe, čak i da se u njemu uživa, na šta ćemo u daljem tekstu ukazati. Rekli bismo da se intimnost u aseksualnim odnosima ne postiže putem erot-skog (proširenje ove teme je u odeljku 3.2).

1.4. Politički kontekst definisanja aseksualnosti

Istoriju stavova o seksualnosti i korene stigme prema nereproduktivnoj seksualnosti nalazimo u grčkoj filozofiji (dihotomija ideja/duha i materije) i hrišćanstvu (Buloh i Buloh, 2004: 13–29). Aleksandar Matković (2014) napo-minje da današnji stavovi prema nereproduktivnoj seksualnosti proizilaze iz nacionalističkih mitova o beloј kugi i umiranju jedne nacije, nastalih na osno-vu interpretacija vitalne statistike, kao i iz pojmova populacije i reprodukcije u vezi sa ovim tumačenjem, koje isključuje sve nereproduktivne seksualnosti, a samu seksualnost teži da reguliše. Nacionalističkom mitu je sličan i liberalni mit, kojim se, prema Matkoviću, insistira na potrebi državne intervencije u reprodukciju kako bi se nastavio privredni rast ili kako bi se mogle isplatiti

penzije sadašnjoj mladoj populaciji, bez postavljanja pitanja o tome gde bi ta populacija radila ili kakva bi infrastruktura i investicije trebalo da podrže ovakvu populacionu politiku (Matković, 2014). Autor naziva ova dva stanovišta bioprotekcionističkim – odnosno zapaža da je njihov cilj očuvanje života po svaku cenu, bez obzira na uslove njegovog dešavanja (Matković, 2014).

Aseksualnost se u društvu konstruiše u intersekciji sa rasom, rodom, invalidnošću,¹³ heteroseksualnošću, duhovnošću, nacionalnom pripadnošću i životnim dobom. Jedno od pitanja na koje se upućuje jeste i to da li muškarci i žene nebele¹⁴ rase mogu biti subjekti svojih seksualnih želja u svetu gde je dominantna figura beli muškarac kome je podređeno razumevanje sreće, napretka, lepote, poželjnog, intimnosti i veza. Ovom temom se zbog obima rada nećemo baviti, ali upućujemo na sledeće reference: Przybylo i Copper, 2014; Owen, 2014 i Vidisha 2014.

2. Predrasude i diskriminacija prema aseksualnim osobama

U ovom odeljku govorićemo o predrasudama s kojima se susreću aseksualne osobe i o tome kakvu diskriminaciju te predrasude podrazumevaju.

U poređenju s diskriminacijom koju doživljava LGBT populacija, diskriminacija aseksualnih osoba je viša, što Mekinis i Hadson (MacInnis i Hodson) pripisuju tome da se od svih seksualnih manjina aseksualni posmatraju kao najmanje „ljudski“ zbog navodnog nedostatka emocija.¹⁵ Aseksualne osobe doživljavaju i diskriminaciju od religioznih i desno orijentisanih ljudi, koji bi uobičajeno podržali seksualnu apstinenciju.¹⁶ Elizabet Emens (2014: 307, 362) navodi da na osnovu takvih otkrića u SAD (najpre u Njujorku) i u Velikoj Britaniji počinje da se uvodi aseksualnost u antidiskriminacione zakone.

Predrasude iskazane prema aseksualnim osobama slične su onima koje doživljavaju biseksualne osobe, a one podrazumevaju opaske da nisu „izašle

13 Termin *invalidnost* korišćićemo kao prevod engleskog termina *disability*.

14 Smatramo da se nebele rase konstruišu kao deseksualizovane u pogledu manje moći u odnosu na belu rasu. Pripadnicima bele rase je u tom slučaju lakše da se definišu kao aseksualni jer je njima društveno pripisana moć i potentnost. Za nebele rase svrstavanje u aseksualne bilo bi odricanje od moći koja im je oduzeta, te se ovaj postupak može tumačiti kao dalja subordinacija nebelih rasa.

15 <http://adventuresofcomicbookgirl.wordpress.com/2012/11/20/sociology-paper-asexuality-and-the-queer-umbrella/> (28. 9. 2015).

16 <http://adventuresofcomicbookgirl.wordpress.com/2012/11/20/sociology-paper-asexuality-and-the-queer-umbrella/> (28. 9. 2015).

iz ormara", da nisu našle pravu osobu ili da poriču svoju seksualnost namećući monoseksualnost (želju samo za jednim polom) kao normu (Mezey, 1995: 98–99, prema Emens, 2014: 313). Iscrpniji spisak predrasuda s kojima se suočila donosi nam blogerka Svenkivi¹⁷ (Swankivy), pokazujući nam intersekciju pola i aseksualnosti, pošto se spisak odnosi na žene. Ona navodi kako joj je govoreno da: mrzi muškarce; ne može da privuče muškarce; ima hormonske probleme; previše je zauzeta; nikada nije spavala s muškarcem; plaši se da budu u vezi; seksualno je zlostavljana u detinjstvu; lezbejka je; nije srela pravu osobu ili je izašla iz loše veze.

Skrenuli bismo pažnju na to kako se navedene predrasude mogu javiti i u *queer* zajednici obezvređivanjem odnosa bez seksualnog kontakta (Sloan, 2015: 551). Aseksualne osobe se suočavaju s pojavom „korektivnog silovanja“, seksualnog nasilja koje doživljavaju i LGBT osobe. Silovanje će „rešiti“ ono što se smatra „problemom“ tako što će žrtva „uživati“ u seksualnom napadu. Kao što lezbejke nisu našle pravog muškarca, a gej muškarci pravu ženu, smatra se da aseksualna osoba nije naišla na pravu osobu i zbog toga „tvrđi“ da ne oseća seksualnu privlačnost. Članovi LGB zajednice mogu biti diskriminatorni prema aseksualnim osobama navodeći da one ne trpe presiju sličnu LGB pripadnicima, relativizujući korektivno silovanje aseksualne osobe kao „zlostavljanje bilo koje žene koja kaže NE“.¹⁸ Kovačić (2012: 112) predlaže korišćenje termina *afobia* (*acephobia*), koji omogućava bolje razumevanje specifične diskriminacije i nasilja koje doživljavaju aseksualne osobe.

Postoje pokušaji aktivista pokreta sa invaliditetom da negiraju aseksualnost osoba sa invaliditetom (Eunjung Kim, 2011), i to zbog postojanja mita da su osobe sa invaliditetom aseksualne (Andresona i Kitchin, 2000: 1164). Još jedan vid diskriminacije koje smo uočili jeste negiranje aseksualnosti osobama koje je „prirodno“ ne osećaju, odnosno ne poštuju kriterijume navedene u 3. odeljku, što bi ukazivalo na to da koreni diskriminacije potiču od načina definisanja aseksualnosti. Rezultat diskriminacije i predrasuda prema aseksualnim osobama može se svesti na ukidanje mogućnosti „dubokih, smislenih, snažnih i značajnih veza“,¹⁹ što je jednako društvenom obesmišljanju života aseksualnih osoba.

17 <http://swankivy.com/writing/essays/philosophy/asexual.html> (28. 9. 2015).

18 <http://adventuresofcomicbookgirl.wordpress.com/2012/11/20/sociology-paper-asexuality-and-the-queer-umbrella/> (29. 9. 2015).

19 <http://offbeathome.com/2015/03/platonic-wife> (28. 9. 2015).

3. Aseksualnost u društvenom kontekstu

U ovom odeljku skiciraćemo kako se aseksualnost ispoljava u savremenom društvenom kontekstu. Smatramo da je prikazivanje ovih nenormativnih zajednica i odnosa jedan od načina da aseksualnost dobije legitimitet kao deo *queer* politika.

3.1. Spektri aseksualnosti

Stavovi aseksualnih osoba prema seksualnim odnosima mogu se preciznije odrediti ukoliko se razmatraju kao spektar, pre nego kao binarnosti. Mark Karigan (Mark Carrigan) (2011: 323–324)²⁰ daje četvorostruku kategorizaciju stavova aseksualnih osoba prema seksualnosti. Karigan prepoznaje seks-pozitivnu kategoriju: učestvuju u seksualnim odnosima, ali bez seksualne želje ili samostalne težnje da učestvuju u odnosu; seks-neutralnu: nezainteresovani za seks; seks-odbojnu: ideja o učestvovanju u seksualnom odnosu im pričinjava nelagodu ili je se otvoreno gnušaju; i anti-seks kategoriju: ne odobravaju nikakvo učestvovanje u seksualnim odnosima.

Neretko same aseksualne osobe definišu aseksualnost. Jedna od tih definicija dovoljno je široka da može poslužiti kao rezime definisanja aseksualnosti i navodi da aseksualnost uključuje: identitet, spektar seksualnosti, drukčija je u odnosu na romantična osećanja, njome se propituje način definisanja intimnih odnosa, kao i podatak da aseksualnost nije patološka pojava, već se razlikuje od nedostatka *libida*, celibata, devičanstva i apstinencije.²¹ Nedostatak *libida* shvatamo kao postojanje seksualne želje, ali nedostatka energije i volje da se te želje ispunjavaju.

Aseksualne osobe često se konstituišu kao homogena suprotnost u odnosu na *aloseksualne*²² osobe²³ (one koje doživljavaju seksualnu privlačnost u skladu s normom), ali one predstavljaju heterogenu grupaciju sa spektrom različitih identiteta. Osim onih koji nikada ne doživljavaju seksualnu privlačnost, određeni se identifikuju kao *grayaseksualni*,²⁴ koji doživljavaju privlačnost

20 Detaljnija podela može se naći na adresi: <http://theasexualityblog.tumblr.com/post/118873065536/psa>.

21 <http://mic.com/articles/116636/6-actual-facts-about-what-it-means-to-be-aseexual> (29. 9. 2015).

22 Od grčke reči *allo* što znači „drugi“, seksualnost usmerena ka drugima: <http://dictionary.reference.com/browse/allo-> (9. 10. 2015).

23 <https://asexualagenda.wordpress.com/2012/09/12/why-i-use-allosexual/> (9. 10. 2015).

24 <http://cupcakearrow.tumblr.com/acearothings> (9. 10. 2015).

samo u specifičnim okolnostima, dok treću grupaciju čine *demiseksualni*,²⁵ koji doživljavaju sekundarnu seksualnu privlačnost kada je formirana romantična ili drugačija povezanost. Ono što se u aseksualnoj zajednici ističe jeste to da privlačnost definiše identitet aseksualnih, a ne ponašanje (osoba može imati seks a ne osećati seksualnu privlačnost).

Ponudićemo još neke podele i kategorizacije koje su u upotrebi. Uz biseksualne i panseksualne osobe, aseksualne osobe su suprotstavljene monoseksualnima, odnosno onima koji doživljavaju privlačnost samo prema jednom polu. Osim aloromantičnih (bi, homo, pan i hetero osoba koje osećaju potrebu za romantičnim odnosima ili doživljavaju romantičnu privlačnost) aseksualnih osoba u okviru aseksualnog identiteta identifikuju se i aromantične osobe, odnosno one ne doživljavaju romantičnu privlačnost. Govoreći o sebi, aseksualne osobe često identifikuju estetsku i senzualnu privlačnost,²⁶ koja se zasniva na želji da se neko dodirne, ne obavezno na seksualan način, istovremeno primećujući da ono što je seksualno za jednu ne mora biti i za drugu osobu. Aseksualne osobe svoj identitet grade kombinacijom svih prethodno navedenih komponenti, pa se tako neka osoba može identifikovati kao aseksualna, panromantična i heterosenzualna.

Iako se neke aseksualne osobe romantično identifikuju kao homo, bi, panaseksualni ili rodno kao trans, agender i slično, one i dalje ostaju neprepoznate u okviru LGBT identiteta. Dok LGBT ljudi kreiraju svoju supkulturu i sakupljaju se u klubovima, barovima i drugim „realnim mestima“, aseksualne osobe komuniciraju i praktikuju zajednicu u virtualnom prostoru (Kovačić, 2013: 2). Aseksualni forumi, a pre svega AVEN, blogovi i društvene mreže poput Tumblr-a za mnoge od njih predstavljaju mesto gde grade svoj identitet i formiraju zajednicu. Ono što možemo uočiti jeste da aseksualne osobe stvaraju jedan nov pojmovni aparat (koji obogaćuje samu *queer* teoriju) i koji im pomaže da se identifikuju, ali se ta identifikacija vrši u okviru već postojećeg sistema koji stvara hijerarhijske različitosti normalizujući i normirajući određene romantične i seksualne prakse. Identifikacijom u granicama heteronormativnosti stabilizuje se takav poredak.

Queer zajednica može biti isključujuća prema aseksualnim osobama (ili prema osobama sa invaliditetom, žrtvama seksualnog nasilja i trans osobama)

25 <http://cupcakearrow.tumblr.com/acearothings> (9. 10. 2015).

26 <http://spacesforaces.tumblr.com/image/106799778979> (9. 10. 2015).

ukoliko se biti *queer* nužno vezuje za praktikovanje različitih seksualnih, često nereproduktivnih činova.²⁷ Blogerka *queenofaces* navodi da joj je tokom adolescencije nametnut stav kako žena ne može biti lezbejka ukoliko nije spavala s drugom ženom, kao i da izražena fizička bliskost među ženama nailazi na veće društveno odobravanje i shvata se kao prijateljski gest, nego kod muškaraca.²⁸ Prepoznavanje i čitanje ponašanja umnogome zavisi od pretpostavki o odnosima koje uključuju takva ponašanja. Aseksualnost nas uči da čitanje društvenog ponašanja prema heteronormativnim matricama nameće subjektima tog ponašanja značenja koja oni sami nisu stvorili, kao i da njihove lične odnose na taj način delegitimiše i ispražnjava od značenja, ali i prikazuje društvene granice između subjekata. Jedini način da se odnos pročita jeste da se od samih učesnika dobije mišljenje o značenju koje dato ponašanje za njih ima.

3.2. Aseksualnost i veze

U ovom odeljku ćemo preneti modele veza koje su sačinile same aseksualne osobe kako bi objasnile i strukturisale svoje lične odnose, i zatim ćemo ukazati na tipove veza aseksualnih osoba i neke razlike tih veza u odnosu na porodicu.

Aseksualne osobe se shvataju kao uzdržane i hladne, što ih onemogućava da postignu uživanje putem seksualnog opštenja, te se mogućnost sreće dovodi u pitanje.²⁹ Sara Ahmed (2010) primećuje da je i sfera porodice i ljubavnog zapleta ona u kojoj se dešava diskriminacija *queer* osoba prema principu sreće. Ljubavni zaplet je deo popularne kulture koji se koristi da napravi razliku između ljubavi i prijateljstva, što kod aseksualnih osoba može rezultirati internalizovanim osećajem nedostatka i nemogućnosti postizanja sreće (Kurowicka, 2013). Ahmedova (2010) navodi da je ovim putem napravljena razlika između prijateljstva i porodice, u kojoj osećanja u prijateljstvu gube legitimitet i poriče se njihovo stvarno postojanje, kao i sreća koja se njima može dostići. Kurowicka (Kurowicka) (2013) primećuje, na osnovu zapažanja Ahmedove, da aseksualne osobe svoju sreću pronalaze u mreži prijatelja ili u emotivnim odnosima.

27 <http://queenieofaces.tumblr.com/post/76764810934/asexuality-legitimate-relationships-and-the> (27. 9. 2015).

28 <http://queenieofaces.tumblr.com/post/76764810934/asexuality-legitimate-relationships-and-the> (27. 9. 2015).

29 <http://www.universityaffairs.ca/asexuals-the-group-that-kinsey-forgot> (29. 9. 2015).

Za opisivanje ovakvih veza koristi se termin „kulture intimnosti“ (*cultures of intimacy*), koji teži da porodicu prikaže kao skup praksi u odnosu na koji postoje i druge jednako legitimne forme izražavanja intimnosti, ljubavi ili brige (Roseneil i Budgeon, 2004: 135–137). Zahtev za istopolnim brakom može se smatrati označavanjem društveno kontrolisanog načina da osoba bude gej i lezbejka,³⁰ nasuprot čemu stoji aseksualnost, što ukazuje na granice istopolnog braka, privilegujući monogamni odnos i isključujući promiskuitet iz seksualnog ponašanja.³¹ Ne smatrajući tradicionalne pojmove poput braka, muža ili supruge nužnostima društvenog života, aseksualnost pokazuje da se intimna zajednica može oformiti izvan ideje tradicionalnog braka ili monogamnog seksualnog odnosa, te da se tako nikome ne uskraćuje privilegija legitimnosti veze ili emocije, na čemu politika istopolnog braka nije insistirala.³² Iako pojava istopolnih brakova jeste decentrirala heteroseksualnu porodicu kao jedini legitimni način ispoljavanja intimnosti i ljubavi, porodica nije dovoljan pojam da bi se opisale zajednice i forme odnosa koje postoje između aseksualnih osoba, pošto i dalje referiše na monogamnu dijadu odnosa, nužan suživot i odgajanje dece – na hetero/homonormativnost (Roseneil i Budgeon, 2004: 136–137). Iako različiti autori koriste termin „izabrana porodica“ (*families of choice*) kako bi referisali na gej i lezbejske prijateljske veze i mreže poznanstava, Rozenejl i Badžeon (Roseneil i Budgeon) (2004: 137) smatraju da taj termin skreće fokus sa izvanporodične i neheteronormativne prirode tih odnosa.

Decentriranje porodice podrazumeva da diverzitet seksualnih praksi i životnih prilika sada postaju izbor članova zajednice (Stacey, 1996, prema Roseneil i Budgeon, 2004: 141). Najznačajnija promena za nuklearnu porodicu jeste činjenica da briga i podrška postoje između osoba bez biološki, pravno ili društveno prepoznatih veza (Roseneil i Budgeon, 2004: 153).

Pretpostavka aseksualnih veza jeste da partneri ne teže da u njima ostvare seksualnu intimnost, kao i da u intimnim kontaktima ne teže da postignu seksualno zadovoljenje ili orgazam (Sloan, 2015: 549). Smatramo da intimnost nije univerzalna komponenta seksualnosti i obrnuto, da seksualnost

30 <https://thethinkingasexual.wordpress.com/2015/05/08/a-is-for-queer/> (29. 9. 2015).

31 <http://adventuresofcomicbookgirl.wordpress.com/2012/11/20/sociology-paper-asexuality-and-the-queer-umbrella/> (29. 9. 2015).

32 <http://adventuresofcomicbookgirl.wordpress.com/2012/11/20/sociology-paper-asexuality-and-the-queer-umbrella/> (29. 9. 2015).

nije obavezna komponenta intimnosti. Verujemo da su aseksualne osobe upućenije na stvaranje zajednica koje odvajaju intimnost od seksualnosti, te da pronalaze drugačije forme ispoljavanja intimnosti.

Model na koji upućujemo je petofaktorski model blogerke *queenofaces*, koja prepoznaje sledeće faktore kao bitne za konstruisanje veze: posvećenost odnosu, emotivnu i fizičku intimnost, provedeno vreme, isključivost povodom različitih aktivnosti i praksi i prioritet u odnosu na druge odnose.³³

Ovakav model, prema autorki, odgovara različitim identifikacijama poput *grayromantic* ili *aromantic* zbog toga što u definisanju veze izbegava termine poput *osećanja*, *privlačnosti* i *ljubavi*.³⁴ Autorka svoj model shvata i kao kritiku klasifikacije odnosa na platonske, romantične i queerplatonske, za koji smatra da je sporan i da zavisi od samih osoba, te da se može koristiti tako da neka osećanja diskredituje, a da pojedinim osobama nametne shvatanje da neke veze ne mogu ostvariti bez izvesnih osećanja.³⁵

Možemo zaključiti i da je ljubavna veza jedan od oblika društvene kontrole intimnosti kroz društveno prihvatljiv način seksualnog, romantičnog i monogamnog intimiziranja.³⁶ Isključivanjem drugih osoba i posvećenošću partneru dobija se društveno odobrenje emotivne ranjivosti.³⁷ Intimno posvećivanje samo jednoj osobi kao normu aseksualnost dovodi u pitanje odvajajući intimnost od nužnosti seksualnog kontakta (i od usmerenosti prema jednoj osobi); ista ova zamerka može ukazati na pripadnost aseksualnosti *queer* politikama, pošto propituje i homonormativnost. Politički značaj negiranja intimnosti povezane sa seksualnošću jeste u tome što se skup ljudskih odnosa koji ne uključuju seksualni kontakt čini jednako smislenim i vrednim, što omogućava stigmatizovanim osobama da osmisle svoj život izvan sfere krivice i nedostatka (Roseneil i Budgeon, 2004: 146).

33 <http://www.queenieofaces.tumblr.com/post/120295004248/the-five-factor-model-of-relationships> (27. 9. 2015).

34 <http://www.queenieofaces.tumblr.com/post/120295004248/the-five-factor-model-of-relationships> (27. 9. 2015).

35 <http://www.queenieofaces.tumblr.com/post/120295004248/the-five-factor-model-of-relationships> (27. 9. 2015).

36 <https://intimacycartography.wordpress.com/2011/01/13/the-crisis-of-intimacy/> (27. 9. 2015).

37 <https://intimacycartography.wordpress.com/2011/01/13/the-crisis-of-intimacy/> (27. 9. 2015).

Kako smo se do sada bavili faktorima koje aseksualne osobe ističu kao bitne u svojim vezama, sada ćemo se baviti celovitijim prikazima tih veza.

Prva od takvih veza je *queerplatonska*.³⁸ Suština ovakvih odnosa jeste da su po sadržaju drugačiji od onoga što se smatra „normalnim“ prijateljstvom, ali nisu romantični po svojoj prirodi.³⁹ Drugi tip veze je *meka romantična veza* (*soft-romo*), koja je između *queerplatonske* i romantične veze, a obično se dešava kada jedan partner gaji romantična osećanja, a drugi ih ne gaji, ili kada su ta osećanja ili odnos prema romantičnim aktivnostima kod oba partnera promenljivi.⁴⁰ Romantične odnose shvatamo kao one u kojima je obavezno praktikovanje određenih rituala (zajedničko spavanje, držanje za ruke, maženje, ljubljenje) kako bi se veza konstruisala. Njih prati jaka emotivna zavisnost od partnera i prioritet partnera u odnosu na druge ljude.⁴¹ Romantična veza takođe prati narativ o obaveznoj zaljubljenosti, kao i o fizičkoj privlačnosti uz obaveznu komponentu seksualnosti.⁴² Početak veze se ne eksplicira, ali on nije važan sve dok se prati razvoj veze od upoznavanja, preko sastanka, do prokreativnog seksualnog odnosa i braka.⁴³ Osnovna razlika između *queerplatonske* i romantične veze jeste u tome što za *queerplatonske* odnose zaljubljenost i romantični rituali nisu obavezni, a konstrukcija veze ne prati unapred određeni, neizbežni narativni tok. Ti odnosi ne prepoznaju jasnu liniju razlikovanja između platonskog i romantičnog odnosa. Probijanje pomenute granice značilo bi „iskovati sopstvenu definiciju i reći da nijedna od ovih reči mi ne odgovara, tako da ću izmisliti svoju“. *Queerplatonske* odnose čine prijateljstva, ali zbog amatonormativnosti,⁴⁴ koja prioritizuje romantične

38 Za opis ovakvog odnosa pogledati: Preston, J. i Lowenthal, M. 1996. *Friends and Lovers: Gay Men Write about the Families They Create*. New York: Plume.

39 <http://shades-of-grayro.tumblr.com/post/123247635320/the-qprsoft-romo-guide-for-defining-the> (27. 9. 2015).

40 <http://shades-of-grayro.tumblr.com/post/123247635320/the-qprsoft-romo-guide-for-defining-the> (27. 9. 2015).

41 <http://aromanticaardvark.tumblr.com/post/25625686403/romantic-relationships-vs-queerplatonic> (27. 9. 2015).

42 <http://aromanticaardvark.tumblr.com/post/25625686403/romantic-relationships-vs-queerplatonic> (27. 9. 2015).

43 <http://captainheartless.tumblr.com/post/5945695033/relationship-hierarchies-part-1-what-they-are> (27. 9. 2015).

44 Stav da svi žele da iskuse romantična osećanja i da se zaljube ili da smatraju kako su romantične veze važnije od ostalih tipova veza, više o tome vidi na <https://thethinkingasexual.wordpress.com/2015/05/22/take-off-those-romance-colored-glasses/> (29. 9. 2015).

veze u odnosu na prijateljstva, odlučiti da ti životni partner bude najbolji prijatelj, osoba prema kojoj neko ne oseća romantičnu i seksualnu privlačnost a s kojom istovremenom može imati različite oblike fizičke intimnosti,⁴⁵ predstavlja situaciju preispitivanja dominantnog viđenja intimnosti. Dakle, kao što nijedna seksualna praksa nije inherentno seksualna, već je čin imenovanja čini takvom, tako se mogu tumačiti i romantične akcije i odnosi.

Poliamorija predstavlja oblik odnosa u kom osoba održava višestruke emotivne ili seksualne odnose (Klesse, 2013: 203). Jednu od grupa među onima koji praktikuju poliamorne odnose čine samoidentifikovane aseksualne osobe. Ti odnosi mogu biti sa seksualnim, aseksualnim i *queer* osobama (odnos između aseksualne žene i homoseksualnog muškarca). Kako su ranije navedene klasifikacije odnosa pokazale, provedeno vreme i posvećenost odnosima predstavljaju kriterijume za definisanje odnosa. Kako Kristijan Klisi (Christian Klesse, 2013: 204) ističe, savremeno istraživanje nemonogamnih odnosa najčešće ne obuhvata sveobuhvatnu političku analizu koja nije usmerena samo na nemonogamiju kao identitetsku politiku.

Kada se govori o poliamoriji, Džil Džoamet (Gil Joamette) primećuje da mnogi oblici odnosa ostaju društveno nevidljivi.⁴⁶ Najčešće se govori o heteroseksualnim, cis-rodnim⁴⁷ poliamornim odnosima zbog toga što je monogamnoj heteroseksualnoj većini lakše da sebe vide u tim odnosima, jer ne postoji nijedna razlika u odnosu na monogamne parove osim broja partnera. U tom smislu, ne postoji potreba preispitivanja legitimnosti veza i predrasuda o tome da li višestruka veza mora biti zasnovana na seksualnosti. Različite studije Šefove i Hamersove (Sheff and Hammers) (2011), kao i Vebera (Weber) (2002) pokazuju da su osobe koje učestvuju u poliamornim odnosima uglavnom bele, visokoobrazovane i finansijski obezbeđene (Klesse, 2013: 206), dakle, društveno privilegovane. Klese (2013: 207) navodi kako je za poliamorne odnose potreban habitus svojstveniji srednjoj klasi, koji podrazumeva obavezu refleksivnosti, pregovaranja u vezi i racionalizacije emocija. Poliamorija može biti idealan okvir veza aseksualnih osoba, ali im može ostati klasno nedostupna, što ima posledice na emotivni život, stres i sigurnost aseksualnih osoba.

45 <https://thethinkingasexual.wordpress.com/2015/10/17/to-all-the-romantics-who-ridicule-queerplatoniac-a-rant/> (20. 10. 2015).

46 <http://everydayfeminism.com/2015/09/non-monogamy-options/> (9. 10. 2015).

47 Osobe čiji se doživljaj rodnog identiteta poklapa s rodom dodeljenim pri rođenju.

3.3. AVEN

Najveća internacionalna online zajednica aseksualnih osoba, The Asexual Visibility and Education Network (AVEN),⁴⁸ organizovana je kao sajt i forum koji predstavlja sigurno mesto za diskusiju i razmenu iskustava. AVEN je na raspolaganju aseksualnim osobama, onima koji preispituju svoju seksualnost, kao i njihovim partnerima i partnerkama, prijateljima i prijateljicama. Na ovom sajtu definicija aseksualnosti je široka i podrazumeva manjak seksualne zainteresovanosti. Matković (2014) naglašava da u ovoj zajednici uviđamo potrebu za *formativnim* shvatanjem seksualnosti, a ne *normativnim*. Formativno shvatanje seksualnosti daje mogućnost pojedincu da svoju seksualnost sâm odredi, odnosno da ima *kontrolu nad supstancijom svojih želja* aktivnim učesćem u nastanku vlastite seksualnosti (Matković, 2014). Kao što smo pomenu-li, AVEN se još uvek koristi normativnom definicijom aseksualnosti, tumačeći je u okvirima genitalnog i penetrativnog odnosa. Članovima AVEN-a je, pored zvanične definicije, data mogućnost da se identifikuju kako žele, te im normativna definicija nije potpuno nametnuta.

Šerer (Scherrer) (2008) navodi da, iako je AVEN ponudio jezik i prostor za iskazivanje nenormativnih privlačnosti, mnogi od članova se nisu identifikovali kao aseksualni *pre* nego što su otkrili AVEN. Prema anketi⁴⁹ koju je AVEN sproveo 2007. godine, 65% korisnika sajta su žene (31% su muškarci, a 4% interseksualne ili transseksualne osobe).

4. Istorijski pregled istraživanja aseksualnosti

U ovom odeljku bavićemo se istraživanjima koja su formirala teorijski stav prema aseksualnosti tokom 20. veka. Granica koju smo postavili je 2001. godina, kada je Dejvid Džej (David Jay), student Univerziteta Veslian (Weslyan University), osnovao društvenu mrežu AVEN.⁵⁰ Smatramo da je ovaj datum važan jer je ta društvena mreža uticala na okupljanje aseksualnih osoba u zajednicu, pomogla da se aseksualnost artikuliše kao identitet i doprinela vidljivosti aseksualnosti u društvu. Drugi važan momenat u skorašnjoj istoriji aseksualnosti je objavljivanje „Diagnostic and Statistical Manual of Mental

48 <http://www.asexuality.org/home/> (29. 9. 2015).

49 <http://www.asexuality.org/en/topic/24599-biological-sex-poll-july-2007/> (29. 9. 2015).

50 <http://www.asexuality.org/home/?q=about.html> (29. 9. 2015).

Disordres 5" (2013),⁵¹ iz kog je, nakon dugog lobiranja, samoidentifikovana aseksualnost uklonjena kao poramećaj, ali je ostao Hypoactive Sexual Desire Disorder⁵² (Emens, 2014: 309, 312).

4.1. Kinsey, Johnson i Storms

Američki biolog i seksolog Alfred Kinsi (Alfred Kinsey) je 1948. godine objavio rezultate istraživanja ljudske seksualnosti, koje je s vremenom postalo fundamentalno za moderno područje seksologije, i koje je, kada se pojavilo odmah nakon rata, šokiralo Severnu Ameriku.⁵³

Prva od dve knjige *Seksualno ponašanje muškarca* prikazuje rezultate istraživanja u kojima je korišćena Kinsijeva skala – instrument korišćen da klasifikuje raznorodna seksualna ponašanja 5.300 subjekata Kinsijevog istraživanja. Prema rezultatima istraživanja, približno 1,5% odraslih muških ispitanika potpalo je pod kategoriju „X”, što znači da su izrazili „nepostojanje želje za socio-seksualne kontakte ili odsustvo reakcije na njih”. U svojoj pratećoj knjizi pod nazivom *Seksualno ponašanje žena*, Kinsi je ocenio kako je između 1% i 4% ispitanika i 1% do 19% ispitanica bilo aseksualno. Emens (2014: 309) prenosi podatke iz Kinsijevog izveštaja, navodeći da je u uzorku žena bilo 14–19% neudatih žena, a 1–3% udatih žena koje su se identifikovale prema kategoriji X.

Kinsijeva skala rangira seksualnu želju u opsegu od 0 do 6, gde 0 predstavlja isključivu heteroseksualnost, a 6 isključivu homoseksualnost, dok je na skali od 1 do 5 opseg biseksualnosti. Kinsijev izveštaj ostavio je važan kulturni trag i pomogao da se pokrene novo doba u istraživanju ljudske seksualnosti. Međutim, oni koji nisu pokazali seksualno interesovanje, tj. aseksualne osobe, nisu uvrštene u brojčani opseg skale od 0 do 6. Za njih praktično nije bilo mesta na skali, pa im je umesto toga dodeljena posebna kategorija koju je Kinsi identifikovao sa „X”. Njegovi izveštaji odličan su primer priznavanja postojanja aseksualnosti.

51 *Dijagnostički i statistički priručnik mentalnih poramećaja* radi ilustracije, ali ćemo u nastavku teksta pisati skraćenicu DSM, s brojem izdanja nakon crtice.

52 Termin prevodimo kao *hipoaktivni poramećaj seksualne želje*, ali ćemo se u nastavku teksta koristiti skraćenicu HSDD, što je engleski akronim za *Hypoactive Sexual Desire Disorder*. U daljem tekstu detaljnije ćemo se baviti ovim poremećajem.

53 Svi podaci koji nemaju referencu u paragrafima o Kinsiju potiču iz teksta „Asexuals, the group that Kinsey forgot” Breda Mekeja (Brad Mackay) i mogu se naći na linku: <http://www.universityaffairs.ca/features/feature-article/asexuals-the-group-that-kinsey-forgot/> (29. 7. 2015).

Prvi članak koji naučno pristupa aseksualnosti je „Asexual and Autoerotic Women“, koji je 1977. objavila Majra Džonson (Myra Johnson) (Emens, 2014: 336). Kako je M. Džonson žena koja se bavila ženama, njen članak nije dobio na značaju (Emens, 2014: 336). Ona (1977) u svom radu pravi razliku između potpunog odsustva želje za seksualnim odnosima i autoerotičnosti, kod koje tvrdi da ipak postoji želja, što autoerotične odvaja od aseksualnih u posebnu kategoriju.

Godine 1980. Majkl Storms (Michael D. Storms) je u časopisu *Personality and Social Psychology* objavio članak pod nazivom „Theories of Sexual Orientation“, u kome je uveo aseksualnost kao četvrtu orijentaciju pored heteroseksualnosti, homoseksualnosti i biseksualnosti (Emens, 2014: 308). Za razliku od Kinsija, koji je homoseksualnost i heteroseksualnost video kao dva kraja jedne skale, a biseksualnost kao njenu sredinu, Storms je svoj model zamislio kao dvodimenzioni, u kome su koordinate homoerotizam i heteroerotizam, gde se homoseksualne osobe prepoznaju kao visoko rangirane na skali homoerotizma, a nisko na skali heteroerotizma – dok je za heteroseksualne osobe obrnuto (Emens, 2014: 309). Biseksualne osobe bile bi podjednako visoko rangirane na obe skale, dok bi aseksualne bile podjednako nisko rangirane na obe skale (Emens, 2014: 309). Iako se Storms nije teorijski bavio aseksualnošću, on joj je ipak dao mnogo veću vidljivost nego Kinsi (Emens, 2014: 309).

Kendži Jošino (Kenji Yoshino, 2000: 353, 358) ističe da se biseksualnost može dovesti u vezu sa aseksualnošću, jer homoseksualna i heteroseksualna populacija imaju jednake tendencije da ne priznaju niti jednu od ovih orijentacija, optužujući ih za dvoličnost, lažnu svest ili da su homoseksualci „u ormaru“.

4.2. Aseksualnost i feminizam

Lilijan Fadremen (Lillian Fadremen) raspravlja o promenama u odnosu prema seksualnim željama kod žena, tvrdeći da se taj odnos menja od potiskivanja seksualne želje i sramoćenja zbog postojanja iste⁵⁴ do sramoćenja od nedostatka seksualne želje i osećanja da je postojanje iste gotovo „medicinska nužnost“ (Fadremen, 1993: 36–37, prema Emens, 2014: 311). Prizbylo i

54 Prema Adriani Zaharijević (2014), nije u pitanju sramoćenje, već drugačije shvatanje ženske seksualnosti, kojoj se u 19. veku upisuju norme domaćinstva, a ženska seksualnost postaje oličjenje ženske pasivnosti kao antipod muškarcu, građaninu.

Cooper smatraju kako se ovaj preokret u vrednovanju seksualne želje desio tokom 60-ih i 70-ih godina 20. veka (Przybylo i Cooper, 2014: 307). U takvim uslovima, u kojima ne postoji propitivanje univerzalnosti želje, G. Rubin navodi dva pravca seksualnog oslobođenja – prvi, prema kom se seksualno oslobođenje odnosi podjednako i na muškarce i na žene, i drugi, koji podrazumeva da su ove slobode samo nastavljnje muških privilegija (Rubin, 2001: 165).

Ipak, tokom 60-ih i 70-ih godina 20. veka pojavila se u feminizmu ideja o celibatu i aseksualnosti kao političkim izborima (Przybylo i Cooper, 2014: 307). Celibat se u ovom slučaju pojavljuje kao ideja o prekidanju seksualnih, društvenih i emotivnih odnosa žena s muškarcima i predstavlja kritiku mizoginije (*ibid.*, 307, 308). Najznačajnije protagonistkinje ovih zahteva su Dejna Densmor (Dana Dansmore) i Valeri Solans (Valerie Solanas), čiju politiku Brijen Fas (Breanne Fahs) naziva „radikalnim odbijanjem“ (*radical refusal*), a suština ove politike jeste u tome da su žene u mogućnosti da nađu utočište samo u zajednici s drugim ženama pošto su izgubile čak i moralnu osnovu odbijanja seksualnog odnosa koji ne žele (Przybylo i Cooper, 2014: 307). Najznačajnije delo Valeri Solans je *SCUM Manifesto*,⁵⁵ a Dejne Densmor *On Celibacy i Independence from Sexual Revolution*.⁵⁶ U svojim delima D. Densmor je iznela tri važna argumenta za legitimnost aseksualnosti: nije smatrala da je seks nužan za život, nije ga izjednačavala sa slobodom i nije ga više vrednovala od drugih aktivnosti (Przybylo i Cooper, 2014: 308). Značaj ideja D. Densmor i V. Solans jeste u tome što su prve uvele aseksualnost kao politički značajan koncept koji može doprineti stvaranju drugačijeg društva.

4.3. DSM

DSM priručnik, koji izdaje APA⁵⁷, prema G. Rubin (2001: 151) jeste primer „moralne hijerarhije seksualnih aktivnosti“. Uloga DSM jeste u tome da odvoji normalne od patoloških seksualnih aktivnosti. Gejl Rubin (2001: 151–152) navodi da DSM-3 sadrži etiologije, kliničke slike i tretmane za različite poremećaje poput sado-mazohizma, voajerizma, egzibicionizma, transvestitije, transeksualnosti itd., čije se poreklo smešta u lični defetizam i moralnu

55 SCUM je skraćenica za *Society for Cutting Up Men* ili, prevedeno, „Društvo za podrezivanje muškaraca“.

56 Naslove dela bismo preveli sa *O celibatu i Sloboda od seksualne revolucije*.

57 APA je akronim od *American Psychiatric Association*, koji prevodimo kao *Američko udruženje psihijatara*.

inferiornost. Pored DSM istraživači seksualnosti postavljaju i hijerarhiju seksualne želje, smatrajući da je želja kontinuum koji obuhvata sve ljude, kao i da je neka mera želje normalna (Haslam, 1995, prema Prause i Graham, 2007: 1). Istraživanja koja se tiču nedostatka seksualne želje tretiraju je ili kao telesni nedostatak koji se rešava medicinskim zahvatom (npr. hormonskom terapijom) ili kao izdvojeni psihološki poramećaj koji zahteva psihoterapiju (Sherrer, 2008). Psihoterapiju vrlo često traže aseksualne osobe, ali na nju se odlučuju i zbog pritiska porodice (*ibid.*).

DSM ima svoju političku težinu kao vid kontrole seksualnosti. Najjednostavniji primer na kome možemo da prepoznamo političnost DSM jesu promene definicija bolesti i njihovih tretmana, kao i njihovo uvrštavanje i brisanje iz priručnika. Kako navodi Kovačić (2013: 9), citirajući autore Berkov, Birsend i Flečer (Berkow, Beersand, Fletcher, 2005, 418), kada je medicina izgubila monopol u istraživanju homoseksualnosti, homoseksualnost se mogla konstituisati kao seksualna orijentacija, a ne kao patologija. Po njenom mišljenju, istorija se ponavlja. Pitajući doktore, psihologe i psihoanalitičare za mišljenje o askesualnosti, aseksualnost je objašnjena putem medicinskog diskursa i ona se patologizuje. Godine 1973. iz DSM-a je uklonjena homoseksualnost (Sherrer, 2008) da bi 1980. u trećem izdanju bio uključen *Inhibited Sexual Desire*,⁵⁸ koji je u četvrtom izdanju iz 2000. bio preimenovan u *Hypoactive Sexual Desire Disorder* (Prause i Graham, 2007: 1). HSDD se definiše kao nedostatak ili odsustvo seksualnih fantazija i želje za seksualnom aktivnošću, što izaziva vidljivu uznemirenost ili teškoće u interpersonalnim odnosima (American Psychiatric Association, 2000, prema Prause i Graham, 2007: 1).

Kritike DSM-a su brojne. Jedna od najznačajnijih kritika jeste da nisu ustanovljene rodne i starosne granice na osnovu kojih bi se ustanovila normalna seksualna želja, a dodatni izazov ovom zadatku je i aseksualna zajednica, koja ukazuje na različitost značenja odsustva ili niske seksualne želje i načina njenih ispoljavanja (Prause i Graham, 2007). Ideju o normalnoj seksualnoj želji proučavamo kao koncept društva koji služi normiranju i kontrolisanju seksualne želje, a ne kao transistorijsku činjenicu ljudske seksualnosti. Prakse lečenja prate ideju o normalnosti. Prateći trendove medikalizacije terapija, zapaženi su pokušaji lečenja HSDD medikamentima.

58 *Inhibited sexual desire* prevodimo kao *poremećaj inhibirane seksualne želje*.

HSDD se leči uz pomoć leka flibanserina, koji se pripisuje isključivo ženama, i stoga je nazvan „ženskom vijagrom“, a odobren je za upotrebu 2015. godine.⁵⁹ Razlika između vijagre i flibanserina jeste u tome što vijagra utiče na fiziološki mehanizam erekcije i uzima se po potrebi, dok flibanserin ima neurohemijski uticaj koji ima efekat u *normalizaciji*, odnosno izazivanju seksualne želje i mora se uzimati kontinuirano.⁶⁰ Flibanserin ima antidepresivno dejstvo pod pretpostavkom da osobe koje boluju od HSDD pate od nedostatka dopamina i norepinefrina, čije lučenje stimuliše (Stahl, Sommer i Allers, 2011: 16). Verujemo da flibanserin u društvenom kontekstu leči stres i stigmu zbog nedostatka želje, umesto da se sistemski leče uzroci istih na nivou zajednice.⁶¹ Kao vid kontrole uspostavlja se podela između onih kojima je potrebno lečiti nedostatak želje i onih koji su zbog različitih razloga onemogućeni da ostvare seksualni odnos, ali kod kojih želja ne izostaje. Stoga Matković (2014) ukazuje na značaj pravilnog pristupa aseksualnosti u medicini kako se ne bi naštetilo ljudima koji ne osećaju seksualnu želju. Još jedno područje u kome je moguće naštetiti aseksualnim osobama ne prepoznajući aseksualnost jeste psihoterapija. Može se dogoditi da terapeut ubeđuje klijenta da ima problem, iako ga prethodno nije imao, i da navodnim lečenjem samo oteža stanje u kom se osoba nalazi ili da uzroke i/ili posledice drugih bolesti (npr. depresije) učita u aseksualnost. Ovakva situacija je moguća i kada se klijent samoidentifikuje kao aseksualan, kome terapeut s pozicije moći negira taj identitet uz pomoć već formiranih dijagnoza.

5. Teorijski pristupi aseksualnosti

U ovom odeljku bavićemo se savremenim teorijama o aseksualnosti, u koje ubrajamo teorije nastale nakon 2001. godine.⁶² Napomena u vezi s razumevanjem ovih teorija jeste to što one koriste već postojeće pojmove i njihove odnose prilikom teorijskog objašnjavanja aseksualnosti, tako da ćemo kritičkim preispitivanjem pokušati da ukažemo i na njihovu heurističku plodnost.

59 <http://www.theguardian.com/business/2015/aug/18/fda-approves-female-viagra-pill-flibanserin-addyi> (29. 9. 2015).

60 <http://theasexualityblog.tumblr.com/post/127325109351/reading-all-your-posts-about-flibanserinaddyi-i> (29. 9. 2015).

61 <http://theasexualityblog.tumblr.com/post/127325109351/reading-all-your-posts-about-flibanserinaddyi-i> (29. 9. 2015).

62 Značaj ove godine smo objasnili u prethodnim odeljcima.

5.1. Proučavanje aseksualnosti Entonija Bogarta

Entoni Bogart (Anthony Bogaert) izneo je u radu „Prevalence and Associated Factors in a National Probability Sample“ iz 2004. godine rezultate analize „National Probability Sample“ u Britaniji. On je ukazao da se 1.05% od 18.000 ispitanih slaže s tvrdnjom „Nikada nisam osetio/-la seksualnu privlačnost ni prema kome“, nazvavši svoje ispitanike „aseksualnim“. Bogart (2004: 282–283) je, opisujući uzorak, utvrdio da su njegovi ispitanici imali manje partnere, da su kasnije stupali u seksualne odnose, kao i da su seksualne aktivnosti upražnjavali ređe od ostatka populacije (*ibid.*, 282–283). Iako je ustanovio da je manje seksualno orijentisanih ljudi nego aseksualnih imalo duge i trajne veze, 33% aseksualnih osoba bilo je trenutno u braku ili kohabitaciji, a 44% učestvovalo je ili učestvuje u dugotrajnim vezama (*ibid.*, 282–283). Bogart je dopunio opis uzorka verovatnoćom sledećih odlika: aseksualna osoba je verovatnije ženskog pola, u starijem dobu, nižeg društvenog i ekonomskog statusa, nebela, religiozna (prema prisustvu religijskoj službi), nižeg obrazovanja, nižeg rasta i s pojavom menstruacije u kasnijem dobu (*ibid.*, 282–283).

Pruz i Grejem (Pruse i Graham) su u svom istraživanju samoidentifikovanih aseksualnih osoba oborili neke od Bogartovih nalaza. Pruz i Grejem tvrde da aseksualne osobe verovatnije imaju fakultetsku diplomu, kao i da nema značajne razlike u dugim vezama i životnim partnerima između aseksualnih i „seksualnih“ (Pruse i Graham, 2007: 352–353).

Godine 2006. Bogart je objavio „Ka konceptualnom razumevanju aseksualnosti“, gde je pokušao bolje da artikuliše i definiše aseksualnost. On je razdvojio pojam aseksualnosti od poremećaja seksualne funkcije (HSDD) (Bogaert, 2006). Ovaj poremećaj često se meša sa aseksualnošću na kliničkom nivou, što je doprinelo pogrešnom obeležavanju aseksualnih osoba kao onih koji su potisnuli svoju seksualnost ili koji „kasne u razvoju“ (*ibid.*). On je odvojio aseksualne osobe i od onih u celibatu, kao i od aromantičnih osoba, koje nisu iskazale interes za romantičnu vezu (*ibid.*). Kako on sugerise, mnoge aseksualne osobe gaje romantična osećanja, ali ih ne iskazuju seksualno, i tu ideju potvrđuje popularnost takozvanih *snuggle parties*⁶³ za aseksualne osobe, okupljanja osoba koje su u potrazi za fizičkim kontaktom što se nikad ne komplikuje seksualnim kontaktom kome takvo ponašanje uglavnom vodi (*ibid.*).

63 <http://www.universityaffairs.ca/asexuals-the-group-that-kinsey-forgot> (29. 9. 2015); čitav paragraf je napisan na osnovu teksta B. Mekeja „Asexuals: the group that Kinsey forgot“.

5.2. Teorija oblikovanja aseksualnosti E. Przybylo i D. Cooper

U uvodnom odeljku ukazali smo na značajne pojave koje su uslovile nastanak aseksualnosti kao identiteta u svom današnjem obliku. Ela Przybylo i Danielle Cooper u svom radu „Asexual Resonances: Tracing a Queerly Asexual Archive” govore o diskursima koji su služili oblikovanju teorije aseksualnosti, ali i njenog društvenog ispoljavanja.

Autorke tvrde da se aseksualnost formira u okviru dva arhiva,⁶⁴ koje nazivaju *arhivima istine* i *govornim arhivom*⁶⁵ (Przybylo i Cooper, 2014: 299). Oba arhiva ograničavaju razumevanje seksualnosti (*ibid.*, 299), ali, dodali bismo, i konstitutivno deluju na seksualnost. Termin *arhiv* Dijana Tejlor (Diana Taylor) (2003: 19) određuje kao potpun, koherentan, neposredan i statičan izvor saznanja i kritikuje ga kao takvog. Autorke Przybylo i Cooper (2014: 300) napominju da aseksualnost, pošto nije privilegovan domen seksualnosti, da bi se pronašla u postojećem arhivu, mora biti predmet *queer aseksualne metodologije*.

Arhiva istine pokušava da definiše i dokaže aseksualnost kao prirodnu, koherentnu i neospornu karakteristiku tela (*ibid.*, 300). Aseksualnost je, prema tome, oduvek prisutna i nepromenljiva u toku života, te ne spada u domen izbora (*ibid.*, 300). Cilj ovakve postavke aseksualnosti jeste da dokaže njenu legitimnost, vrednost, postojanje, kao i da joj poveća vidljivost (*ibid.*, 300). Arhiv istine, pored pomenutih ciljeva, esencijalizuje seksualnost kao prekulturnu i predstavlja je kao rezultat delovanja hormona, genetike i fiziologije (*ibid.*, 300). Još jedna loša posledica ovakvog pristupa ogleda se u tome što se pojedine aseksualnosti definišu kao istinite, a druge kao lažne, što svakako ukida mnoga iskustva i seksualne prakse iz domena vidljivosti, npr. kao u odnosu Bogartove definicije i celibata (*ibid.*, 300). Kristin Šerer (Kristin Scherrer) (2008: 632) zapaža da, iako biologistički diskurs esencijalizuje aseksualnost, on u isto vreme deesencijalizuje seksualnost koja više nije nužan deo ljudskog iskustva. Ovakva deesencijalizacija je moguća samo zbog toga što je poreklo aseksualnosti biološki esencijalizovano, pa može na tom nivou da ospori seksualnost kao univerzalno ljudsko iskustvo.

64 Emens raspravlja da su na pojavljivanje aseksualnosti uticala četiri diskursa, koje naziva konceptualnim, kliničkim, empirijskim i identitetskim (Emens, 2014: 307).

65 Govornim, shvaćenim kao svakodnevnim ili kolokvijalnim.

Govorni arhiv se sastoji iz veb-stranica i blogova, AVEN-a, reportaža i nenaučne literature o aseksualnosti. Iako je govorni arhiv podložniji promjenama, i dalje ostavlja prostor za nevidljivost pojedinih seksualnosti (Przybylo i Cooper, 2014: 300).

Queer aseksualni metod pokušava da pronađe tragove aseksualnosti izvan okvira nepromenljivosti, inherentnosti, samoidentifikacije, hetronormativnosti, neizbornosti i umesto toga „skreće pažnju na arhiviranje aseksualnih zvučnosti, trenutaka, dodira i tekstura“, i time skreće fokus sa aseksualnosti kao identiteta i obesmišljava potragu za aseksualnošću, kako je definiše Bogart (*ibid.*, 302, 304, 306). Hose Esteban Munjoz (José Esteban Muñoz) (1999) navodi da *queer* metod operiše dokazima koji negiraju *queer*, služeći kao potvrda devijantnosti i potrebe za nadziranjem, ali da se trag *queer*-nosti nalazi u odnosu prema ovim dokazima.

Queer aseksualni metod sastoji se iz tri postupka: 1. iščitavanje istorije, kulturnih reprezentacija i teorije da bi se našla aseksualnost ili *queer*-nost; 2. nalaženje i interpretiranje izvora aseksualnog „dodira“ između aseksualnosti danas i aseksualnosti u drugim kontekstima; 3. sastavljanje aseksualne arhive koja je višestruka i protivrečna, sklona ekspanziji i reviziji, te stoga dovodi u pitanje ideju arhiva kao fizičkog, statičnog i potpunog istorijskog izvora (Przybylo i Cooper, 2014: 303). Kao dopuna ovom metodu može se koristiti i simbolički interakcionizam kako bi se shvatili načini na koje neko postaje aseksualan u društvenom govoru i kako se o tom statusu pregovara u društvenim vezama (Scott & Dawson, 2015, prema Sheehan, 2015: 14).

5.3. Politika teorije aseksualnosti

Džasmin Neir (Yasmin Nair) smatra da u samoj seksualnosti nema ničeg radikalnog i da upražnjavanje radikalnih seksualnih praksi ne šteti kapitalizmu i regulaciji međuljudskih odnosa nametanjem braka kao legitimne institucije partnerstva.⁶⁶ Radikalnost prema Dž. Nair leži u politici koja bi trebalo da bude usmerena protiv braka i protiv privilegija koje on pruža.⁶⁷ *Queer* bi stoga trebalo da pruži i organizacione okvire različitih vrsta odnosa, jer, ako

66 <http://www.yasminnair.net/content/your-sex-not-radical> (27. 9. 2015). Za više o ovome upućujemo i na Conrad, Ryan (ur.). 2014. *Against Equality: Queer Revolution, Not Mere Inclusion*. Oakland, CA: AK Press.

67 <http://www.yasminnair.net/content/your-sex-not-radical> (27. 9. 2015).

posmatramo aseksualnost kao deo *queer* politika, neke ne bi trebalo da budu utemeljene na seksualnosti. Smatramo da je ovo pogodan okvir za promišljanje aseksualnosti.

Političko delovanje teorije aseksualnosti trebalo bi da mapira stigmatu i pomogne u borbi za vidljivost aseksualnih osoba.⁶⁸ Napomenuli bismo da teorija aseksualnosti propituje normativnost identiteta, ukazujući na mogućnost postojanja roda bez čvrste seksualne orijentacije vođene seksualnom željom ili određene seksualnim praksama. Prema E. Przybylo, cilj teoretisanja aseksualnosti je društvo u kome „seksualne prakse ne definišu ljudsko biće“, odnosno prestanak onoga što naziva seks-društvom,⁶⁹ tj. sistem diskursa o seksualnosti, potreba, želja i misli koje insistiraju na neizbežnosti i važnosti seksualnosti za svakog pojedinca (Przybylo, 2011: 444–460).

Podrazumevamo da *queer* politike teže slobodnom ispoljavanju seksualnosti, koje nije uokvireno seksualnim identitetom određenim postojanjem želje i biološkog centriranja seksualnosti na telesnost i polne organe. Koncept identiteta shvatamo kao esencijalistički koncept što sve aspekte života osobe podvodi pod jedan koji teži da naglasi. *Queer* bismo onda shvatili i kao mogućnost osoba da same sebi stvaraju seksualni/rodni/polni identitet ili da se uopšte ne izjašnjavaju u okvirima bilo kakvog identiteta. Ukazujući na interseksionalnost stigmi, teorija aseksualnosti bi mogla da ukaže na mesto aseksualnosti u *queer* politikama, preispitujući društvene norme (Sheehan, 2015: 13).

Queer možemo razumeti i kao ideologiju, a ne stanje pojedinca, koja teži da shvati političke zahteve različitih seksualnih orijentacija kao međusobno ukrštene, a ne kao isključujuće (Downing i Gillett, 2013: XXXIII). Kritika se odnosi na privilegovan status homonormativnosti priznavanjem istopolnih brakova, dok ostale nenormativne zajednice ili seksualnosti, ostavši neprepoznate od strane zakona, i ne dobijaju privilegije društvenog priznanja. Smatramo da, iako su hetero i homonormativnost različite, zahtevom za istopolnim brakovima dolazi do njihovog približavanja, između ostalog zbog mogućnosti istopolnih parova da se reprodukuju veštačkom oplodnjom.⁷⁰

68 <http://adventuresofcomicbookgirl.wordpress.com/2012/11/20/sociology-paper-asexuality-and-the-queer-umbrella/> (29. 9. 2015).

69 *Seks-društvo* je prevod engleskog termina *sexusociety* E. Przybylo.

70 Pogledati Rudinesko, E. 2012. *Porodica u rasulu*. Novi Sad: Akademska knjiga.

Smatramo da homonormativnost i na njoj zasnovana LGB agenda ne mogu da obuhvate aseksualne, budući da ne prestaju da ih proizvode kao „Drugog“. Aseksualni su isključeni zbog toga što ne stvaraju zajednice zasnovane na postojanju esencijalizovane seksualne želje, koje su državno regulisane i reproduktivno uspešne. U svom suprotstavljanju normativnosti, aseksualnost vidimo kao deo *queer* politika. Liza Dauning i Robert Žilet (Lisa Downing i Robert Gillett) (2013) upućuju na to da su *queer* politike nepodesne za pravnu kodifikaciju, jer izmiču jasnom definisanju kakvo zahteva pravna norma. Jasna definicija je u ovom slučaju pretpostavka kontrolabilnosti kodifikovane seksualnosti, čemu se *queer* suprotstavlja idejom da svako fiksiranje ostavlja neprepoznate ili nedefinisane oblike seksualnosti izvan sfere privilegija i društvenog priznanja.

*Queer*⁷¹ se još shvata kao „sve što se od konvencionalnog razlikuje na neki neobičan način (sinonim za čudno, ekscentrično)“ (Džagouz, 2007: 9).⁷² *Queer* ima značenje i teorijskog stanovišta. *Queer* teorija se zasniva na konstruktivizmu nasuprot esencijalističkim shvatanjima seksualnosti (Bužinjska i Markovski, 2009: 502). Ona predstavlja temeljnu refleksiju o statusu „Drugog“, te izvorima opresije prema „Drugom“ zbog neuklapanja u rodne ili polne uloge, seksualne identitete (Bužinjska i Markovski, 2009: 502), ali i zajednice koje tvore ili osećanja i načina na koje ih iskazuju. *Queer* teorija propituje postojanje stabilnih identiteta, odnosno jedinstvo pola, roda, želje, osećanja i seksualnih praksi (*ibid.*, 500–504). Ona istražuje esencijalizovanost stabilnih normativnih identiteta, ispitujući diskurzivne prakse kojima se ovi identiteti proizvode kao nužna obeležja ljudskosti, propitujući time i reprodukciju nejednakosti među ljudima.

Stavu da aseksualnost spada u *queer* politike mogu se suprotstaviti tvrdnje koje to negiraju, a koje se odnose na pojam *queer*. *Queer* se negira zbog toga što asocira na devijantnost i isključenost ili se posmatra kao način na koji heteronormativnost štiti svoju privilegovanu poziciju normalnosti.⁷³ *Queer*

71 Neka određenja pojma *queer* nalazimo na blogovima i tekstovima izvan sfere nauke, u kojima aseksualne osobe opisuju svoja svakodnevna iskustva ili objašnjavaju svoju seksualnost: <http://captainheartless.tumblr.com/post/10148334461/asexuality-as-queer> (29. 9. 2015).

72 Za detaljnije određenje pogledati: „Mali pojmovnik queer teorije“ u Fas, Dajana. 2003. *Unutra/Izvan: Gej i lezbejska hrestomatija*. Beograd: Centar za ženske studije.

73 <https://thethinkingasexual.wordpress.com/2015/05/08/a-is-for-queer/> (29. 9. 2015).

se smatra izrazom rezervisanim za homoseksualne odnose i tumači se kao uvredljiv. Aseksualnosti se negira pripadnost *queer* politikama tvrdnjom da nema ničega što je *queer*⁷⁴ u tome što neko nema seksualne odnose ili što nema romantična osećanja,⁷⁵ odnosno da kako aseksualne osobe ne osećaju seksualnu privlačnost, one ne mogu biti *queer*, jer se *queer* odnosi na privlačnost prema osobama koje se ne uklapaju u hetero ili homonormativne identitete.⁷⁶ U odnosu prema istopolnim odnosima može se izreći tvrdnja da aseksualnost nije bila tokom istorije predmet opresije poput istopolne seksualnosti, tako da ne pripada *queer* politikama.⁷⁷

6. Zaključna razmatranja

U ovom odeljku ponovo ćemo istaći koordinate za razumevanje aseksualnosti, s posebnim osvrtom na mogućnosti daljeg seksualnog oslobođenja bližim određivanjem toga ko ima prava na aseksualnost.

Teorije Bogarta, Pruza i Grejema (2007) govore o idealnotipskoj aseksualnoj osobi. Ovaj idealni tip podrazumeva da od ranog detinjstva postoji svest o različitosti, kao i želja za normalnošću koja prerasta u prihvatanje razlike i obznanjivanje te razlike.⁷⁸ Ovakav koncept *queer*-nosti je esencijalistički i kao takav je protivrečan stavu da svako može svoju seksualnost konstruisati tokom života i pod različitim uslovima, a razlika je shvaćena kao inherentno svojstvo individue, bez obzira na društveni kontekst. Posledica takvog stava jeste da se razlika prihvata samo kada se tretira kao inherentno svojstvo individue. Međutim, kada se pojavi kao predmet izbora, razlika je osuđivana.⁷⁹

Queer politike seksualno oslobođenje predstavljaju kao mogućnost da se identitet ne definiše, odnosno da seksualne prakse ne znače istovremeno i inherentna svojstva identiteta. Takvom politikom *queer* ukida svaku

74 Autor je iskoristio termin *non-heterosexual* (*neheteroseksualno*), ali smo zbog jasnoće izlaganja ipak odabrali termin *queer*, pošto se značenje suštinski ne menja.

75 <https://thethinkingasexual.wordpress.com/2015/05/08/a-is-for-queer/> (29. 9. 2015).

76 <http://www.asexuality.org/en/topic/97255-do-you-think-asexuality-falls-under-the-queer-umbrella/page-3> (29. 9. 2015). Inspiraciju nam je dao post korisnika Hsj22 na temu „Do you think asexuality falls under the queer umbrella?“ na forumu pri sajtu AVEN.

77 <https://thethinkingasexual.wordpress.com/2015/05/08/a-is-for-queer/> (29. 9. 2015).

78 <https://queereka.com/2015/07/17/so-what-if-i-wasnt-born-this-way/> (27. 9. 2015).

79 <https://queereka.com/2015/07/17/so-what-if-i-wasnt-born-this-way/> (27. 9. 2015).

neminovnost seksualnosti, ukidajući je kao temeljno obeležje ljudskosti (Rubin, 2001: 154). Različite radikalne seksualne prakse kao što su homoseksualnost, promiskuitet, *kinky* seks ili poliamorija nameću nove normativnosti kroz seksualnost kao obavezno svojstvo ljudskosti.

Slažemo se sa Bel Huks (Bell Hooks) (2006), koja navodi da feministički pokret, težeći da skine stigmatu sa seksualne aktivnosti žena, nije ništa uradio povodom seksualne neaktivnosti koja je i dalje ostala u domenu patologije ili posledice seksualne potlačenosti. Seksualna neaktivnost je tako postala nepoželjna za feminizam, jer se smatrala produžetkom muške opresije ženske seksualnosti (Huks, 2006). Ovakvo seksualno oslobođenje ne predstavlja i prestanak opresije (Huks, 2006). Prestanak opresije značio bi da seksualna aktivnost nije obaveza niti je obeležje normalnosti pojedinca (huks, 2006). U tom smislu, odluka da osoba ne bude seksualno aktivna u istoj meri je izraz seksualne slobode koliko i odluka osobe da bude (Huks, 2006).

Okončanje opresije mogli bismo da razumemo kao drugačiju društvenu konstrukciju domena seksualnosti u kojoj ne postoji hijerarhija seksualnosti (o kojoj piše G. Rubin) ili veza, odnosno deprivilegovanje normativne seksualnosti kao univerzalnog ljudskog iskustva. Kako normativnost podrazumeva granicu između seksualnog i neseksualnog, njeno ukidanje daće samim subjektima mogućnost da definišu granice seksualnosti. Shvatanje aseksualnosti mora izaći iz okvira seks-pozitivnosti (Milks, 2014, prema Sheehan, 2015: 19), koje ne ukida hijerarhiju seksualnosti, prema kojoj je aseksualnost aberantna.⁸⁰

Uloga koju aseksualnost ima u okončanju opresije seksualnosti odražava se i na teorijski nivo, te se tumačenje G. Rubin (2001: 149) o radikalnoj teoriji pola koja ima zadatak da „identifikuje, objasni i označi nepravdu i opresiju u seksualnosti“ odnosi i na aseksualnost. Takva teorija podrazumeva odbacivanje hijerarhijskih opisa različitih oblika seksualnosti i opisuje ih onakvima kakvi postoje u društvu i istoriji (Rubin, 2001: 149).

Smatramo da je aseksualnost relevantna tema ne samo za oblast *queer-a*, već i za rodne studije. Promišljajući aseksualnost, mi promišljamo i samu seksualnost, ali i ceo društveni poredak koji stvara znanje o seksualnosti. Politička instrumentalizacija aseksualnosti i njena patologizacija služi da

80 <https://adventuresofcomicbookgirl.wordpress.com/2012/11/20/sociology-paper-asexuality-and-the-queer-umbrella/> (29. 9. 2015).

bi se konstruisale i vrednovala nepremostive suprotnosti,⁸¹ a ne proste razlike između različitih seksualnih praksi i želja. Na taj način se heteroseksualnost, monogamija i nuklearna porodica iznova postavljaju na vrh društvene hijerarhije i daju legitimitet patrijarhatu i kapitalizmu. Upravo se u prepoznavanju ovih fenomena krije važnost promišljanja aseksualnosti.

Tvrdimo da aseksualnost kao deo *queer* politika može da doprinese destabilisanju „Drugog“ kroz shvatanje ljudske prirode, kojoj seksualnost nije obavezan činilac. Smatramo da bi ovakav čin bio antikapitalistički zbog suprotstavljanja normama reproduktivnosti i nuklearne porodice, a mogućnost definisanja sopstvene seksualnosti i stvaranje odnosa koji nisu monogamni, hetero/homonormativni, zasnovani na reprodukciji, odvojila bi seksualnost od domena državne regulacije i sistemskog stvaranja „Drugog“ u službi kapitalističke reprodukcije. Smatramo takođe da se aseksualnost mora promišljati u ovim okvirima, na šta nas u marksističkom feminizmu upućuju Federiči (2013) i Mis (Mies) (1994) i D’Emilio (1993) na polju gej i lezbejskih studija.

81 Kako Edvard Sed (Edward Said) u svojoj knjizi *Orijentalizam* zaključuje, da bismo razumeli pojavu Zapada kao strukture i sistema, moramo uvideti da je kolonizovani Orijent pomogao da se Evropa (ili Zapad) definiše kao njegova kontrastna slika, ideja, osobnost i iskustvo (Said, 2008: 10). To znanje se u Evropi razvijalo uporedo s kolonijalizmom u trenutku kada je Evropa imala pod svojom vlašću kako 85% zemaljske kugle tako i znanje o ljudima koji su živeli na zaposednutim teritorijama. Stvoreno znanje predstavlja sredstvo i opravdanje kulturnih, političkih i ekonomskih odnosa dominacije i potčinjenosti. Ono pretpostavlja, potvrđuje i istovremeno objašnjava i opravdava inferiornost istočnih naroda u odnosu na zapadne (Bakić Hejden, 2006: 32). Izdvajanjem kontrastnih ideja, odnosno parova suprotnosti u vrednosnom smislu, formirao se princip „Drugosti“. Putem orijentalizma uspostavljen je legitimitet kolonijalizmu. Prepoznavanjem dihotomije Orijent/Okcident možemo razmišljati o materijalnim osnovama diskriminacije ili poricanja aseksualnosti za uspostavljanje legitimiteta kapitalizma i patrijarhata.

Literatura

- » Ahmed, Sara. 2010. *The Promise of Happiness*. Durham and London: Duke University Press.
- » Anderson, Paul i Kitchin, Rob. 2000. Disability, space and sexuality: access to family planning services. *Social Science & Medicine*, 51(8): 1163–1173.
- » Bakić Hejeden, Milica. 2006. *Varijacije na temu „Balkan“*. Beograd: Institut za filozofiju i društvo.
- » Butler, Džudit. 2001. *Tela koja nešto znače*. Beograd: Samizdat B92.
- » Bogaert, Anthony F. 2004. Asexuality: Prevalence and Associated Factors in a National Probability Sample. *The Journal of Sex Research*, Volume 41, Number 3: 279–287.
- » Bogaert, Anthony F. 2006. Toward a Conceptual Understanding of Asexuality. *Review of General Psychology*, Volume 10, Number 3: 241–250.
- » Bogaert, Anthony F. 2012. *Understanding asexuality*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers.
- » Buloh, Vern. L. i Buloh, Boni. 2004. *Seksualni stavovi*. Beograd: Fabrika knjiga.
- » Butler, Judith. 2004. *Undoing Gender*. New York: Routledge.
- » Bužinjska, Ana i Markovski, Mihal P. 2009. *Književne teorije XX veka*. Beograd: Službeni glasnik.
- » Carrigan, Mark. 2011. There's More to Life than Sex? Difference and Commonality With-in the Asexual Community. *Sexualitje*, Volume 14, Number 4: 462–478.
- » Carrigan, Mark, Gupta, Kristina i Morrison, Todd (ur.). 2014. *Asexuality and Sexual Normativity: An Anthology*. New York: Routledge.
- » Cerankowski, Karli. J i Milks, Megan (ur.). 2014. *Asexualities: Feminist and Queer Perspectives*. New York: Routledge.
- » De Sousa, Ronald B. i Pauly Morgan, Kathrin. 1988. Philosophy, Sex and Feminism. *Journal of Women's Studies*, Volume 13, Number 2: 1–10.
- » Delamater, Džon i Hajd, Dženet Š. 2002. Esencijalizam nasuprot konstruktivizmu u proučavanju ljudske seksualnosti. *Reč*, 67/13: 203–218.
- » D'Emilio, John. 1993. Capitalism and Gay Identity, u: Abelove, H, Barale, M. A i Halperin, D (ur.). *The Lesbian and Gay Studies Reader*. London: Routledge.
- » Downing, Lisa i Gillett, Robert. 2013. Uvod, u: Downing, Lisa i Gillett, Robert (ur.). *Queer u Europi*. Zagreb: Zagreb Pride.
- » Emens, Elizabeth F. 2014. Compulsory Sexuality. *Stanford Law Review*, Volume 66, Issue 2: 303–386.
- » Eunjung. Kim 2010. How much sex is healthy? The pleasures of asexuality, u: Metz, Jonathan M. i Kirkland, Anna (ur.). *Against Health: How Health Became the New Morality*. New York: New York University Press.
- » Fahs, Breanne 2010. Radical refusals: On the anarchist politics of women choosing asexuality. *Sexualitje*, Volume 13, Number 4: 445–461.
- » Federiči, Silvia. 2013. *Kaliban i veštica*. Zrenjanin: Burevesnik.
- » Fuko, Mišel. 1997. *Nadzirati i kažnjavati: nastanak zatvora*. Beograd: Prosveta.
- » Fuko, Mišel. 2007. *Poredak diskursa*. Loznica: Karpos.

- » Goldman, Alan H. 1977. Plain Sex. *Philosophy and Public Affairs*, Volume 6: 267–287.
- » Huks, Bel. 2006. *Od margine ka centru*. Beograd: Feministička 94.
- » Jagose, Annamarie. 2013. *Orgasmology*. Durham: Duke University Press.
- » Johnson, Myra T. 1977. Asexual and Autoerotic Women: Two invisible groups, u: Gorchros, Harvey i Gochros John (ur.). *The Sexually Oppressed*. New York: Associated Press.
- » Kim, Eunjung. 2011. Asexuality in disability narratives. *Sexualities*, 14(4): 479–493;
- » Klesse, Christian. 2014. Poly Economics—Capitalism, Class, and Polyamory. *International journal of politics, culture, and society*, Volume 27, Issue 2: 203–220.
- » Kovačić, Tanja. 2012. Biti aseksualen v heteronormativni seksualizirani družbi. *Etnolog*. 22 (73): 111–127.
- » Kovačić, Tanja. 2013. *Medicalization of sexual orientation*. rad izložen na: 1. Riječkom interdisciplinarnom kongresu društvenih i humanističkih znanosti „Seksualnost“ (spisak radova na: <http://www.mojarijeka.hr/vijesti/rijecki-interdisciplinarni-kongres-od-23-do-26-istopada-2013>)
- » Kurowicka, Anna. 2013. *What's Sex Got to Do with It? Asexuals in Love*. rad izložen na: Global Conference Gender and Love.
- » Matković, Aleksandar. 2014. *Istorija aseksualnosti: posledice i protivrečnosti reproduktivne seksualnosti*, neobjavljeni rad.
- » Mies, Maria. 1994. *Patriarchy and Accumulation on a World Scale*. London: Zed Books.
- » Muñoz, José E. 1999. *Cruising Utopia: The Then and There of Queer Futurity*. New York: New York University Press.
- » Owen, Ianna Hawkins. 2014. On the Racialization of Asexuality, u: Cerankowski, K. J. i Milks, M (ur.). *Asexualities: Feminist and Queer Perspectives*. New York: Routledge.
- » Prause, Nicole i Graham, A. Cynthia. 2007. Asexuality: Classification and Characterization. *Archives of Sexual Behavior*, Volume 36, Issue 3: 341–356.
- » Przybylo, Ela. 2011. Crisis and safety: The asexual in sexusociety. *Sexualities*, Volume 14. Number 4: 444–460.
- » Przybylo, Ela i Cooper, Danielle. 2014. Tracing a Queerly Asexual Archive. *GLQ: A Journal of Lesbian and Gay Studies*, Volume 20, Number 3: 297–318.
- » Roseneil, Sasha i Budgeon, Shelley. 2004. Cultures of Intimacy and Care beyond 'the Family': Personal Life and Social Change in the Early 21st Century. *Current Sociology*, Volume 52, Number 2: 135–159.
- » Rubin, Gayle. 2001. Thinking Sex: Notes for a Radical Theory of the Politics of Sexuality, u: Parker, Richard i Aggleton, Peter (ur.). *Culture, Society and Sexuality: A Reader*. Taylor & Francis e-Library: London.
- » Rudinesko, Elizabet. 2012. *Porodica u rasulu*. Novi Sad: Akademska knjiga.
- » Said, Edvard. 2008. *Orijentalizam*. Beograd. Biblioteka XX vek.
- » Scherrer, Kristin S. 2008. Coming to an Asexual Identity: Negotiating Identity, Negotiating Desire. *Sexualities*, Volume 11, Number 5: 621–642.
- » Sedgwick, Kosofski E. 1990. *Epistemology of the Closet*. Los Angeles: University of California Press.
- » Sheehan, Ryan. 2015. *A-identity politics: asexual exceptionalism, precarity, and activism* (Master teza George Mason University). VA: George Mason University.

- » Sloan, Lorca Jolene. 2015. Ace of (BDSM) clubs: Building asexual relationships through BDSM practice. *Sexualities*. Volume 8, Issue 5/6: 548–563.
- » Stahl, Stephen M., Sommer, Bernd i Allers, Kelly A. 2011 Multifunctional Pharmacology of Flibanserin: Possible Mechanism of Therapeutic Action in Hypoactive Sexual Desire Disorder. *Journal of Sexual Medicine*, 8 (1):15–27.
- » Taylor, Diana. 2003. *The Archive and the Repertoire: Performing Cultural Memory in the Americas*. Durham, NC. Duke University Press.
- » Tilsen, Julie i Nylund, Dave. 2010. Resisting normativity: Queer musings on politics, identity, and the performance of therapy. *The International Journal of Narrative Therapy and Community Work*, No. 3: 64–70.
- » Viki, Džefri. 2011. Šta je seksualnost. *QT časopis za queer teoriju i kulturu*, godina 2, br. 8/9: 239–249.
- » Zaharijević, Adriana. 2014. *Ko je pojedinac? Genealoško propitivanje ideje građanina*. Loznica: Karpos.
- » Župančić, Alenka. 2014. Seksualno i ontologija. *Filozofija i društvo*, Volume 25, Broj 1: 183–192.